

КОМПЕТЕНТІСНА МОДЕЛЬ ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНИХ ВІЙСЬК

COMPETENCY MODEL OF MILITARY-PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE ENGINEERING TROOPS SPECIALISTS

У статті здійснено аналіз сучасного стану підготовки майбутніх фахівців інженерних військ Збройних Сил України в умовах воєнного стану. Обґрунтовано роль компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців інженерних військ, що інтегрується зі складниками кваліфікаційних вимог, змістом освітньої (навчально-тренувальної) програми та спрямований на якісну підготовку фахівців інженерних військ в реаліях повномасштабної війни. Встановлено, що у підготовці фахівців інженерних військ компетентнісний підхід доцільно визначити такими основними напрямками: удосконалення змісту військово-професійної підготовки фахівців інженерних спеціальностей; застосування в освітньому процесі інноваційних технологій, нових форм та методів навчання; підвищення кваліфікації інструкторсько-викладацького складу; вдосконалення навчально-матеріальної бази, створення та розвиток польової навчальної бази. Визначено, що у загальному виді компетентнісна модель військово-професійної підготовки зорієнтована на розробку спеціфікацій, виявлення затребуваних якостей особистості, потенційних можливостей сучасних військово-специфічних професійних знань. Компетентнісна модель військово-професійної підготовки курсантів передбачає формування професійних та додаткових (для всіх видів військово-професійної діяльності). Спроектовано компетентнісну модель, у межах якої цілі, зміст і результати підготовки майбутніх фахівців інженерних військ взаємозумовлені та взаємопов'язані з урахуванням динамічних змін службово-бойової діяльності і не обмежуються вузько-професійною сферою застосування. Модель відображає базові індивідуальні якості, ґрунтовні знання, універсальні вміння та досвід військово-професійної інженерних кадрів в умовах воєнного стану.

Ключові слова: військова освіта, військово-професійна підготовка, фахівці інженерних військ, компетентнісна модель, компетентності.

The article analyses the current state of training future specialists of the engineering troops of the Armed Forces of Ukraine under martial law conditions. The role of the competency-based approach in the training of future engineering troop specialists is substantiated, integrating with the components of qualification requirements and the content of the educational (training) program, and aimed at high-quality training of engineering troop specialists in the realities of full-scale war. It has been established that in the training of engineering troop specialists, the competency-based approach is advisable to determine the following main directions: improvement of the content of military-professional training of engineering specialists; application of innovative technologies, new forms, and methods of training in the educational process; raising the qualification of the instructor-teaching staff; improvement of the educational-material base, creation, and development of the field training base. It is determined that in a generalised form, the competency-based model of military-professional training is oriented towards developing specifications and identifying the demanded personal qualities and potential capabilities of modern military-specific professional knowledge. The competency-based model of military-professional training of cadets provides for the formation of professional and additional (for all types of military-professional activities). A competency-based model is designed to ensure that the goals, content, and results of training future engineering troop specialists are interdependent and interconnected, considering dynamic changes in service-combat activities and not limited to a narrow professional application. The model reflects the essential individual qualities, fundamental knowledge, universal skills, and experience of military-professional engineering personnel under martial law conditions.

Key words: military education, military-professional training, engineering troop specialists, competency-based model, competencies.

УДК 378.14:355/359(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/72.32>

Родіков В.Г.,

полковник, канд. пед. наук,
начальник 143 Об'єднаного навчально-тренувального центру «ПОДІЛЛЯ»
Сил підтримки Збройних Сил України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Повномасштабна російсько-українська війна зумовила перехід від масової армії до професійної, який супроводжується прийняттям на озброєння якісно нових засобів збройної боротьби, що сприяє змінам її кількісно-якісних показників, перегляду поглядів на структуру та моделі функціонування Збройних Сил України (ЗСУ) як бойової системи, а також підготовки військових фахівців, зокрема й інженерних спеціальностей. Основним завданням підготовки майбутніх фахівців інженерних військ є формування їхньої готовності до організації виконання найскладніших завдань інженерного забезпечення, які стосуються підвищення рівня захисту особового складу на передових позиціях,

мінної безпеки, дублювання існуючих та зруйнованих мостів і переправ, прокладання та утримання шляхів руху військ тощо [3].

Сучасна система військової освіти, поряд з позитивними досвідом, традиціями, наявним педагогічним потенціалом, характеризується певними проблемами та суперечностями, серед яких: з одного боку – зростання потреби суспільства та ЗСУ в умовах воєнного стану у високопрофесійних військових кадрах та історичним консерватизмом системи військової освіти, з іншого боку; нагальність конструктивної взаємодії системи військової освіти з життєдіяльністю органів військового управління і військ та практикою відокремленого функціонування військових навчальних закладів [1];

з одного боку – цілісна професіоналізація всіх категорій військовослужбовців, а з іншого – стереотипи, що зберігаються в системі військової освіти.

Для адекватного реагування на сучасні зміни, зумовлені повномасштабною війною, воєнним станом та загальною мобілізацією, військова освіта повинна бути мобільною, динамічною, проблемно-практично зорієнтованою. Сучасна система підготовки інженерних кадрів для ЗСУ розроблена на основі вимог єдиної військово-технічної політики підготовки військовослужбовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальність дослідження підготовки майбутніх фахівців інженерних військ в умовах воєнного стану підтверджується зростанням кількості досліджень, присвячених цій темі. Так, науковці розглядають загальні питання модернізації військової освіти (О. Васильєв; А. Галімов, М. Маслій; Ю. Приходько та ін.); моделювання процесу формування професійної компетентності та готовності до військово-професійної діяльності (О. Бондаренко, Є. Брижатиї, Є. Денисенко, А. Івченко, І. Ковальов, О. Корнієнко, П. Хоменко та ін.); використання інноваційних технологій у військовій освіті та підготовці курсантів та майбутніх офіцерів (В. Воловник, О. Даниско, Б. Лебедєв, О. Маслій, О. Корносенко та ін.); вивчення специфічних чинників військово-професійної підготовки та формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців різних спеціальностей (С. Каплун, О. Маслій, О. Торічний, М. Хрупало, А. Шевченко та ін.). Водночас потрібно відмітити недостатність обґрунтованості вимог щодо військово-професійної підготовки майбутніх фахівців інженерних військ, а також необхідність здійснення аналізу сучасних поглядів на проблему розроблення компетентнісної моделі підготовки майбутніх фахівців інженерних військ в умовах воєнного стану.

Мета статті полягає побудові компетентнісної моделі військово-професійної підготовки майбутніх фахівців інженерних військ в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Загалом військова освіта є сукупністю взаємопов'язаних і взаємозумовлених підсистем: підсистеми знань, підсистеми засвоєння знань та підсистеми контролю знань [2, с. 12]. Тоді як якість військово-професійної підготовки випускників навчального закладу визначатиметься їхньою здатністю застосовувати отримані знання, вміння та навички адекватно виконувати бойові завдання в умовах воєнного стану. Якості фахівців інженерних військ, що відповідають цим вимогам, формуються в період навчання курсантів у навчально-тренувальних центрах і потім удосконалюються під час військово-бойової діяльності. Значну роль у цьому процесі відіграє тактико-спеціальна підготовка [9].

Система військово-професійної (тактико-спеціальної) підготовки передбачає військових підготовку фахівців високої кваліфікації, які володіють ґрунтовними знаннями, вміннями та навичками для організації та виконання бойових завдань в умовах повномасштабної російсько-української війни. У підготовці фахівців інженерних військ необхідно враховувати, насамперед, вимоги вимог сучасного бою та особливості ведення бойових дій у сучасній війні [3]. Вирішальною силою на війні була і залишається людина. Навчання та виховання курсантів/військовослужбовців співвідноситься за значущістю з технічним оснащенням військ сучасною зброєю та бойовою технікою. Для розробки оптимальної, динамічної системи військово-професійної підготовки майбутніх фахівців інженерних військ видається необхідним створити модель випускника, адекватну окресленим вимогам, вимогам російсько-української війни та науково-технічної революції, перспективного розвитку військової освіти загалом.

Така модель у діалектичній єдності, очевидно, повинна відповідати основним вимогам згідно з трьома напрямками підготовки: ідеологічної (є загальною для всіх військових навчальних закладів); професійної (є специфічною для кожного військового навчального закладу); загальної гуманітарної (що сприяє всебічному розвитку особистості курсантів/військовослужбовців).

В основу військово-професійної підготовки фахівців інженерних військ повинні бути закладені ґрунтовні знання та вміння, що забезпечують освоєння нової бойової техніки на основі фундаментальної інженерної підготовки, а не на основі знання таких зразків інженерної техніки. Тобто необхідно прищеплювати курсантам інженерний метод пізнання, готувати фахівців широкого інженерного профілю, здатних розібратися в будь-яких засобах інженерного озброєння (вітчизняних чи закордонних зразків).

Оскільки визначення змісту тактико-спеціальної підготовки курсантів як основного виду військової підготовки фахівців інженерних військ, а вимоги до випускників визначаються з ухилом на їхню тактико-спеціальну підготовку, то решта вимог повністю не розкриваються. Визначення кваліфікаційних вимог до випускників навчально-тренувальних центрів та військових навчальних закладів здійснюється за такими етапами:

I етап – визначення необхідності для Збройних Сил України в фахівцях інженерних військ різної спеціальності.

II етап – на основі вимог сучасного загально-військового бою, його інженерного забезпечення, а також аналізу бойового застосування підрозділів інженерних військ, побудова графічної моделі діяльності фахівців інженерних військ із визначенням вимог, яким вони мають відповідати.

III етап – визначення змісту рівнів навченості (компетентності) за кожною вимогою [6].

Розподіл завдань інженерного забезпечення загальновійськового бою між підрозділами інженерних військ та бойового застосування підрозділів інженерних військ свідчить, що практична діяльність фахівців інженерних військ пов'язана з виконанням низки завдань інженерного забезпечення.

Побудова моделі діяльності фахівців інженерних військ здійснюється на основі вимог сучасного загальновійськового бою, його інженерного забезпечення та характеру розв'язуваних завдань фахівцями інженерних військ відповідної спеціальності та категорії [5].

Модель діяльності фахівців інженерних військ (модель спеціальності) будується за таким планом: сфери діяльності → види діяльності → елементи діяльності → посадові (службові) функції → місце та роль військовослужбовця у вирішенні бойових завдань. Сфери діяльності характеризуються спільністю об'єктів діяльності фахівців інженерних спеціальностей, спільністю посадових (службових) функцій, тобто тих дій, які необхідні для виконання елементів діяльності (для здійснення реальних елементів (об'єктів) діяльності) [7]. У кожній сфері виокремлюють види та частини видів діяльності. Сукупності елементів утворюють частини видів діяльності. Вид діяльності поєднує аналогічні або близькі за характером розв'язуваних задач елементи діяльності [4]. Посадові (службові) функції – це ті дії, які повинні зробити фахівці інженерних військ для того, щоб було виконано будь-який елемент відповідного виду діяльності (організаційно-бойова, експлуатаційно-технічна). Тому у встановленні службових функцій важливо враховувати забезпечення сучасного та якісного вирішення завдань інженерного забезпечення з максимальним використанням наявних та створюваних засобів інженерного озброєння [3].

Сформулюємо головну проблему компетентнісної моделі підготовки. Компетентнісна модель давно затвердилася у вищій школі як нова парадигма освіти, що наближає її до потреб ринку праці, забезпечує ширші можливості адаптації випускників до особливостей їхньої майбутньої професійної діяльності [8]. В узагальненому виді компетентнісна модель випускника є відкритою системою, що визначає цільові напрями підготовки фахівців інженерних військ і відображає всі необхідні компетентності, які в сукупності становлять військово-професійну компетентність.

З огляду на це розроблено компетентнісну модель підготовки фахівців інженерних військ, в якій цілі, зміст та результати підготовки випускника формулюються у компетентнісному вигляді з урахуванням динамічних змін у військово-професійній діяльності, що не обмежуються вузькопрофесійною сферою їхнього застосування. Модель охоплює не лише професійну кваліфікацію курсантів, що визначається системою знань, умінь і навичок, а й базові особисті якості, системно сформовані універсальні вміння та здібності (рис. 1). Така модель дає змогу якісніше та науково обґрунтованіше підійти до визначення військової складової стандарту, кваліфікаційних вимог та навчально-тренувальних програм підготовки фахівців інженерних військ.

Таким чином, в узагальненому вигляді компетентнісна модель фахівців інженерних військ відображає:

- 1) уявлення щодо цілей інженерного забезпечення підрозділів у різних видах бою (наступ, оборона, контрнаступ);
- 2) уявлення організації експлуатації та зберігання озброєння та техніки;
- 3) уявлення щодо системи інженерних загороджень, проходів у інженерних загородженнях противника, забезпечення переправ через водні перешкоди тощо;

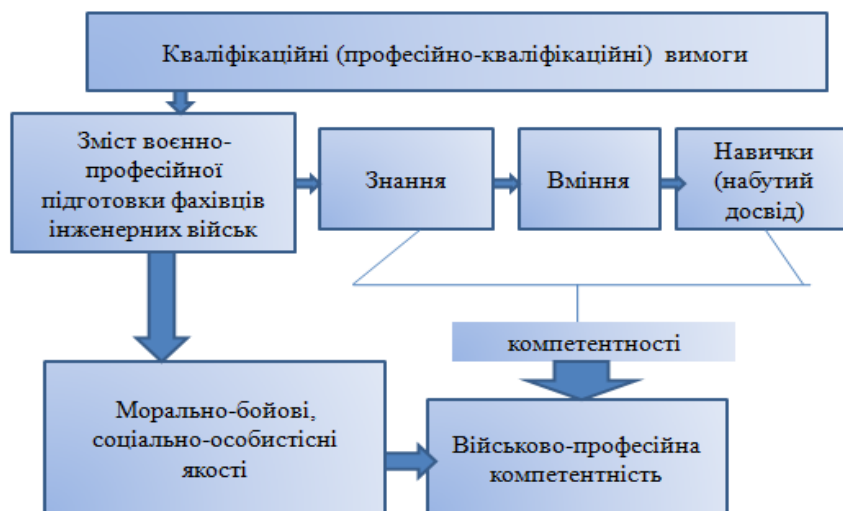

Рис. 1. Компетентнісна модель фахівців інженерний військ

4) уявлення щодо нормативно-правових умов та умов службово-бойової обстановки, в яких протікає діяльність інженерних військ;

5) прийняття практичних рішень, пов'язаних з конкретною діяльністю.

Водночас, у компетентнісній моделі повинні відобразитися також психологічна та фізична підготовка як передумова формування готовності до подолання небезпек та труднощів бойової обстановки, вироблення здатності витримувати великі нервово-психологічні навантаження під час дій серед великої кількості руйнувань, підривів, завалів, пожеж, загороджень, великих втрат живої сили та техніки. Окрім того, однією з вимог сучасного бою є формування у особового складу спеціальних фізичних та психологічних якостей з урахуванням специфіки їхньої військово-професійної діяльності, тобто таких якостей які забезпечують стійкість професійної майстерності фахівців на полі бою та дають змогу успішно виконувати бойові завдання згідно з призначенням. Для особового складу інженерних військ поряд з емоційно-вольовий стійкістю, психологічною та фізичною готовністю до «мінної» війни потрібна впевненість у досконалості технічних засобів захисту, технічне мислення, оперативна пам'ять та самоконтроль власних дій в екстремальних умовах.

Висновки. В умовах воєнного стану військово-професійна підготовка покликана забезпечити відповідну сучасному рівню знань підготовку курсантів/військовослужбовців до вирішення специфічних завдань оборони та безпеки держави; відповідний рівень загальновійськової та спеціальної підготовки; формування особистості громадянина та патріота; удосконалення кадрового потенціалу ЗСУ та інших військових формувань, у яких передбачено військову службу. Значущим модернізаційним потенціалом трансформації військової професійної підготовки фахівців інженерних спеціальностей володіє компетентнісний підхід. Основними положеннями компетентнісного підходу, на якому базується військово-професійна підготовка майбутніх фахівців інженерних військ, є орієнтація на формування та розвиток у курсантів компетентностей високого рівня. У підготовці фахівців

інженерних військ компетентнісний підхід доцільно визначити такими основними напрямками: удосконалення змісту військово-професійної підготовки фахівців інженерних спеціальностей; застосування в освітньому процесі інноваційних технологій, нових форм та методів навчання; підвищення кваліфікації інструкторсько-викладацького складу; вдосконалення навчально-матеріальної бази, створення та розвиток польової навчальної бази.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баталюк В. І., Павлюк О. О., Тіхонов Г. М. Особливості підготовки та проведення командно-штабних тренувань в умовах воєнного стану. *Наука і оборона*. 2022. Вип. 3-4. С. 65–71.
2. Васильєв О. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку військової освіти. *Військова освіта*. 2022. Вип. 1 (45). С. 9–22.
3. Дяков С., Мацишин М. Застосування стандартів НАТО у ході формування професійної компетентності майбутніх офіцерів інженерних військ. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка*. 2019. Вип. 4. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2019_4_7
4. Дяков С. І. Сучасні методичні підходи до організації самостійної підготовки майбутніх офіцерів Сухопутних військ. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. 2015. Вип. 1. С. 133–136.
5. Зельницький А., Прохоров О., Рибчук О. Концептуальні підходи до розроблення професійного стандарту з підготовки військових фахівців тактичного рівня. *Військова освіта*. 2016. Вип. 1 (33). 111–123.
6. Капінус О. С. Методологія, теорія і методика формування професійної суб'єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України: монографія. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2020. 600 с.
7. Маслій О. Сучасні технології в професійній підготовці майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип.3. С. 234–242.
8. Приходько Ю. Актуальні проблеми трансформації стану та якості системи вищої військової освіти. *Військова освіта*. 2022. Вип. 1 (45). С. 179–196.
9. Черновол Є. О., Сливенко П. В. Щодо підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів у реаліях війни (українська відповідь на виклики часу). *Академічні візії*. 2023. Вип. 17. С. 1–11.